

राजस्थान लोक सेवा आयोग, अजमेर

सहायक आचार्य – ज्योतिष (गणित), संस्कृत शिक्षा विभाग
के पदों हेतु प्रतियोगी परीक्षा का पाठ्यक्रम

द्वितीयपत्रम्

इकाई – प्रथम: –

- ज्योतिषशास्त्रस्योत्पत्तिः, विकासश्च ।
- गणितज्योतिषस्य वैशिष्ट्यं, उपादेयता च ।
- गणितसिद्धान्तीयशास्त्रकाराणां परिचयः ।
(श्रीधर-मुंजाल-श्रीपति-केशव-गणेशदैवज्ञ-बापूदेवशास्त्री)
- प्राचीनसिद्धान्तपञ्चकपरिचयः ।
- शतपथब्राह्मणकालेकृतिकादिगणनाकालः, युगपद्धतिविचारश्च ।

इकाई – द्वितीयः –

- ग्रहाणां पूर्वगतौ कारणम् ।
- ग्रहाणां भगणमानम् ।
- अहर्गणानयनम् ।
- शीघ्रोच्चाणां भगणसंख्या ।
- महायुगेभू-सावन-तिथि-अधिमास-तिथिक्षय-सौरमासानां संख्या ।

इकाई – तृतीयः –

- ज्योत्क्रमज्यापिण्डसाधनम् ।
- ग्रहाणामन्दफलशीघ्रफलानयनम् ।
- दिनरात्रिमानसाधनम् ।
- तिथि-नक्षत्र-योग-करणादीनां साधनम् ।
- लम्बांशाक्षांशादिसाधनम् पलभासाधनं च ।

इकाई – चतुर्थः –

- सूर्यचन्द्रादीनां योजनात्मकबिम्बव्यासप्रमाणम् ।
- भूभाबिम्बसाधनम् ।
- ग्रहणस्य संभाव्यकालचिन्तनम् ।
- ग्रहणेछाद्य-छादकयोः निर्णयं, स्थित्यर्ध-विमर्दाध्योः साधनम् ।
- ग्रहणेदृक्क्षेप-दृग्गतिसाधनं, छेद्यकप्रयोजनम् ।
- ग्रहणेछाद्यबिम्बस्य वर्णविचारः, ग्रहाणां युद्धादिविचारः ।

इकाई – पंचमः –

- प्रत्यब्दशुद्धिसाधनं, खकक्षामानं, ग्रहगतियोजनानि, गतौअतुल्यत्वेकारणं, भूपरिधिव्यासयोर्वर्णनं, ग्रहाणांचरकर्मपरिचयः, अक्षक्षेत्राणां ज्ञानं, कोणशंकोरानयनं, छायातोऽर्कानयनं, छायातोभुजज्ञानम् ।

इकाई – षष्ठः –

- लम्बनस्य भावाभावं धनर्णत्वं च, लम्बनप्रयोजनं, ग्रहमध्यमविक्षेपाः, ग्रहविक्षेपानयनं, आयनाक्षदृक्कर्मयोः साधनं, उदयास्तलग्नयोः स्वरूपं, प्रयोजनं च, ग्रहाणां कालांशाः ।

इकाई – सप्तमः –

- ग्रहाणां मध्यमबिम्बानि, भध्रुवकाः, भानां शरांशाः, अगस्त्यलुब्धकयोः ध्रुवकाः, व्यतीपातवैधृतयोर्लक्षणं, गोलप्रशंसा, गोलस्वरूपं, गणितप्रशंसा ।

इकाई – अष्टमः –

- भूमेः स्वरूपं, भूमौस्वशक्तिकथनं, भूमेः चलत्वेप्राच्यार्वाचीनमतयोः समीक्षणं, भूगोलेपुरनिवेशः, भूमेरुपरिसप्तवायवः, अवमोपपत्तिः, अधिशेषोपपत्तिः, ग्रहाणामुच्चोपपत्तिः, गोलबन्धाधिकारः ब्रह्मदिनोपपत्तिः, उदयास्तवासना ।

इकाई – नवमः –

- बिम्बाधिकारस्य प्रयोजनं, बिम्बस्य दृश्यादृश्यत्वनिरूपणं, त्रिविधबिम्बाणुत्वस्थूलत्ववर्णनं, वास्तवबिम्बस्वरूपवर्णनं, बुधशुक्रयोः स्वतस्तेजत्वखण्डनम्, शृंगोन्नत्यधिकारोपयोगिन्यः परिभाषाः, भूग्रहणस्थितिवर्णनम्, अमान्तलक्षणं तत्साधनं च, वलनवासना ।

इकाई – दशमः –

- वेधपरम्परायाः विकासक्रमः
- वेधशालायाः निर्माणपरिचयः, यन्त्राणां परिचयः (दिगंशयन्त्रं, राशिवलययन्त्राणि, ध्रुवदर्शकयन्त्रम्, दिल्लीस्थवेधशालायाः परिचयः, याम्योत्तरलंघनकालः, सूर्यसंक्रान्तीनां षड्शीत्याननादिसंज्ञाः, संक्रान्तिपुण्यकालः, अयन-ऋतु-मास-वर्षमानानां परिचयः, दिवानिशामानयोः विशेषव्यवस्थाकथनं (षष्टिघट्यात्मकं- द्विमासात्मकं-माचतुष्टयात्मकं- षण्मासात्मकम्) ।

*****

Note: - Pattern of Question Paper

1. Objective type paper
2. Maximum Marks: 75
3. Number of Questions: 150
4. Duration of Paper: Three Hours
5. All questions carry equal marks.
6. There will be Negative Marking.